

ЯНЧИНИТЕ
ДЕВЕТ
БРАТЯ

ЛЮБОМИР ПИПКОВ

ЯНЧИНАТА ДЕВЕТ БРАТЯ

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"- Русе

120000890827

490996

Постановката се реализира със
средства на работническия колек-
тив от Стопанския химически
комбинат "Гаврил Генов" — Русе.

МИСЛИ НА ТВОРЕЦА

Композиторът-творец, който не гледа безпристрастно на живота, гори от желание да вземе страна, да защити една дълбокочовешка правда с тънките поетични средства на музикалната реч, усъвършенствувана през вековете, да насочи творчеството си в определена посока. Тази тенденциозност на музикалното творчество му придава смисъл и трайност.

Всички събития от живота, които умират във всекидневието и отминават в историята, остават в изкуството, оживяват в картините така, както ги е видял художникът в страстния порив на преживелицата.

За да създаваш правдиви музикални произведения, трябва добре и издълбоко да познаваш живота на народа. Музикалното творчество обобщава действителността в нейното многообразие.

Любомир Пипков (първият отляво) сред участниците на конгреса на Обществото на българските студенти – Франция, Лион, 1928 година.

България не е единствената страна, където музиката намира почва в широките народни маси, но у нас повече, отколкото другаде, това се дължи на вродения музикален инстинкт . . . И ако в деня на последния пристъп и открита борба срещу пошлостта и кариеризма в музикалния ни живот се осветят отношения на по-широка обществена и лична отговорност, този ден ще бъде бъдещата ни музикална действителност.

Трябва ли художественото творчество да приеме като точка на тръгване естетиката на песен, която се е изтръгнала спонтанно от сърцето на един колектив и преминала през филтъра на толкова векове, спира на кръстопътя му? Или да се следват тласъците на западната музика? Националният музикален стил не нанася удар на идеята за цялостна европейска култура, защото е мост между художествения примитив и съвременността и е необходим за развоя на всеки народ. Задачите на българския композитор са да разбере, че нашият музикален стил е в самата действителност, в начина на мислене и чувствуване на нашия народ, безпогрешно отразени в народната песен.

След концерт на български изпълнители с участието на Л. Пипков (втория отляво) — Франция, Нанси, 1932 година.

ДАТИ И СЪБИТИЯ

6.IX.1904 г. — роден в Ловеч.

1919 г. — ученик в музикалното училище в София.

1923 г. — пише първата по-значителна инструментална творба "Септемврийска прелюдия" — 1923 година".

1926-1932 г. — учи в Париж в "Екол нормал де мюзик" в класа по композиция на Пол Дюка.

1928 г. — създава Първи струнен квартет.

1928-1929 г. — съчинява поредица от солови песни и балади, между които и "Конници" по текст на Н. Фурнаджиев.

1929-1932 г. — композира първата си опера "Янините девет братя", като активно участва в работата по либретото на Н. Веселинов, поставена през 1937 година.

1932-1944 г. — работи като корепетитор и диригент на хора в Народната опера.

1933 г. — Пипков е един от инициаторите за създаването на дружеството "Съвременна музика", а по-късно и негов секретар.

1934 г. — публикува в "АСО" забележителната си статия "За българския музикален стил"; завършва "Сватба" — симфонична поема за хор и оркестър по текст на Н. Фурнаджиев, изпълнена през 1936 г. под диригентството на композитора.

1940 г. — завършва своята I симфония, посветена на гражданската война в Испания, изпълнена през 1941 година.

1944-1947 г. — директор на Народната опера.

1947-1956 г. — главен секретар на Съюза на българските композитори.

1948 г. — професор по вокални ансамбли в Българската държавна консерватория.

1948 г. — премиера на операта "Момчил" по либрето на Христо Радевски върху романа на Ст. Загорчинов "Ден последен", започната в 1939 г. и завършена през 1943 година.

1948 г. — написва Втори струнен квартет, посветен на Септемврийското антифашистко въстание, 1923 година.

1950 г. — получава званието "заслужил артист" на НРБ.

1951 г. — създава Концерт за цигулка и оркестър.

1952 г. — получава званието "народен артист" на НРБ.

1953-1954 г. — композира II симфония.

1954 г. — написва Концерт за пиано и оркестър, изпълнен през 1955 година.

1957 г. — завършва първа редакция на Симфония-концерт за виолончело и оркестър, за първи път изпълнен в Москва през 1963 година.

1959 г. — завършена и изпълнена е "Оратория за нашето време" по текст на Вл. Башев.

1961-62 г. — написва операта "Антигона 43" по либрето на Вл. Башев и П. Панчев, поставена за първи път в Русе през 1963 година.

1965 г. — създава III симфония за струнен оркестър и две пиана, изпълнена през 1965 година.

1966 г. — създава Струнен квартет № 3 (с тимпани) и Концерт за кларинет и оркестър.

1967 г. — удостоен е със званието "Герой на социалистическия труд".

1968-1970 — написва IV симфония.

1973 г. — завършва последния си оп.81 — "От 1 до 15" — Метроритмични пиеси за пиано. За трети път е удостоен със званието "Лауреат на Димитровска награда".

9.V.1974 г. — умира в София.

1975 г. — Академията на изкуствата на ГДР посмъртно го избира за член-кореспондент.

"АНТИГОНА 43" (първо изпълнение) — 23.XII.1963 г., диригент Борис Хинчев, режисьор Стефан Трифонов, художник Петър Попов.

ОПЕРИ НА ЛЮБОМИР ПИПКОВ,
ОСЪЩЕСТВЕНИ НА РУСЕНСКА СЦЕНА

"МОМЧИЛ" — 2.XI.1974 г., диригент Иван Маринов, режисьор Димитър Узунов, художници Ани Хаджимишева и Любомир Йорданов.

"Янините девет братя" — скица от декора на постановката на Русенската народна опера — 15.X.1984 г., диригент Веселин Байчев, режисьор Пламен Карталов, сценограф Иван Савов, костюми Велико Шахъмов.

"Вие изравяте от земята един стил. Ако това произведение ("Янините девет братя") завърши така, както е започнато, ще бъде един шедьовър!"

Пол Дюка

"Тази опера има значението на "Пелеас" за нашата музика. Тя остана неразбрана от съвременниците ѝ, както и "Пелеас".

Михаил Хаджимишев

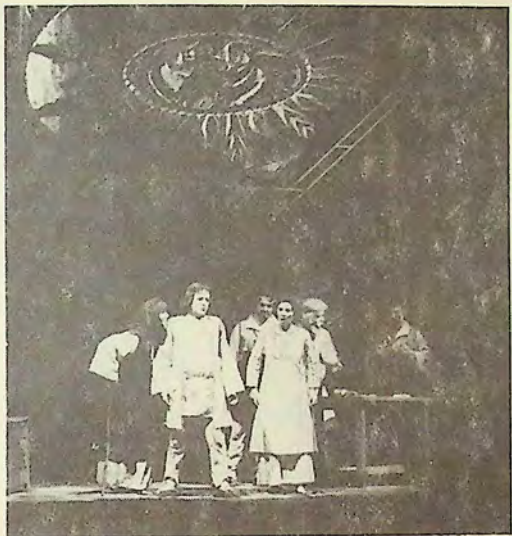
"Това произведение звучи като средновековна мистерия, като народна драматична игра с музика."

Константин Илиев

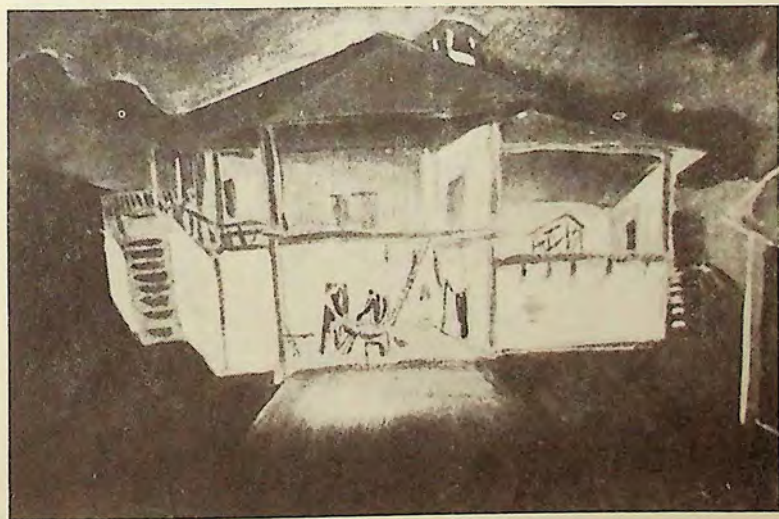
"Ние трябва да издигаме публиката с всички средства . . . Тя непрекъснато е годна да расте и да се развива, а ние трябва да бъдем в непрекъснат контакт с нея, т.е. да работим за нейното издигане. Защото публиката не е статично явление. Тя е нещо динамично — това всъщност е народът. Когато един народ участва в създаването на своята култура, той е огромен динамичен фактор" (Л. Пипков, в. "Отечествен фронт", 18.II.1974).

"Заедно с укрепването на националното оперно творчество Русенската народна опера трябва да се превърне в ковачница на наши прогресивни образи. Пред нея стои богатият опит на съветския театър и задачите на героичното ни време. В името на всичко това младият Русенски оперен театър е задължен още с първите си стъпки да застане на здрави идейни реалистични позиции" (Л. Пипков, в. "Литературен фронт", 1.XII.1949, статия по повод откриването на операта).

Днес естетически зрелият зрител вече не се задоволява с инерцията на утвърдените оперни шаблони. Неговите предпочитания са насочени към по-голяма наситеност на художествената информация, към нови и неизследвани тематични сфери. Нашето време изисква утвърждаването на аудиторията и на съвременната опера. Съвсем естествено е публиката да се обръща назад към онова, с което е свикнала, но не е естествено творците да вървят след нея. Правото да се наричат творци ги задължава да гледат винаги напред, а това означава умение да внушават на зрителя и на слушателя своите идеи, да го карат постепенно и деликатно да се отърсва от предубежденията. Ето защо реализирането на български музикално-сценични произведения, както в случая "Янините девет братя" от Л. Пипков на русенска сцена, е продиктувано от стремежа да се насочи вниманието на публиката освен към традиционно-оперните творби от световната класика и към драматургията на съвременното ни национално оперно творчество.

"Янините девет братя" — постановка на Старозагорската народна опера, 1979 година.

Скица от декора на "Янините девет братя" на художника Пенчо Георгиев от 1937 година.

"ЯНИНИТЕ ДЕВЕТ БРАТЯ"

Сезон 1984/1985

Музика ЛЮБОМИР ПИПКОВ
Либрето НИКОЛА ВЕСЕЛИНОВ И ЛЮБОМИР ПИПКОВ
по едноименния разказ на Никола Веселинов

Диригент
ВЕСЕЛИН БАЙЧЕВ

Режисьор
ПЛАМЕН КАРТАЛОВ

Сценограф
ИВАН САВОВ

Хормайстор
ХРИСТО СТОЕВ

Костюми
ВЕЛИКО ШАХЪМОВ

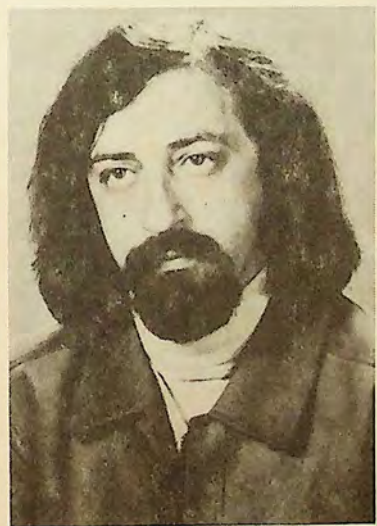
Режисьорът

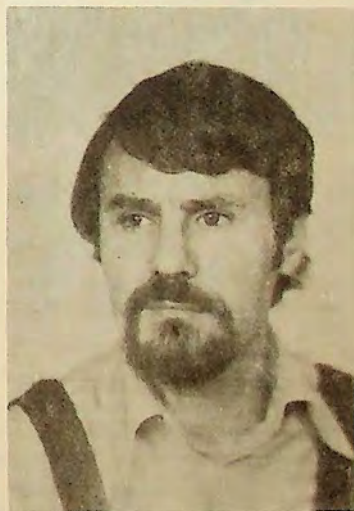
Диригентът

Сценографът

Хормайсторът

Художникът на костюмите

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА И ИЗПЪЛНИТЕЛИ

Майката	з.а. Ана Ангелова ✓
Яна	Пенка Дилова
Георги Грозника	Димка Димова
	Георги Боровански
	Красимир Куртаков
Ангел	з.а. Стефан Димитров ✓
Другите братя	Цветан Михайлов
	Петър Енчев
	Георги Стефанов
	Константин Владимиров
	Гарабед Бахдасарян
	Атанас Чамуров
	Георги Манев
	Емил Крондев
Чичо Димитър	Иван Добрев
Първи резбар	Иван Стоев
Втори резбар	Тончо Запрянов
Трети резбар	Александър Тинков
Дядо Гердан	з.а. Анастас Анастасов
Иваниш	Иван Стоев
Циганката	з.а. Мария Венцеславова ✓
Мечкар	Боряна Ангелова
Куцийт просяк	Иван Дяков
Слепият просяк	Никола Абаджимаринов
Цар Ясен	Евгени Ганев
Гражданин	Иван Добрев
Старец	Иван Стоев
Скитник	Михаил Петров
Момиче	з.а. Анастас Анастасов
	Донка Лозанова

Асистент-режисьор — з.а. Пенка Маринова
 Концерт-майстор — Александър Ганев
 Отговорен корепетитор — Дария Ковачева
 Корепетитори: Мариана Стефанова, Милен Станев,
 Стоил Цонев, Малина Димитрова
 Помощник-режисьори: Людмила Шабанова, Елена Бояджиева
 Суфльор — Виолета Милкова

з.а. Ана Ангелова

Пенка Дилова

Димка Димова

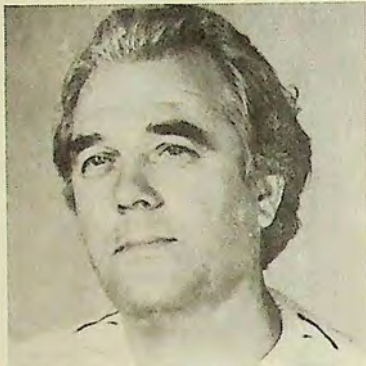
з.а. Стефан Димитров

Георги Боровански

Цветан Михайлов

Петър Енчев

Георги Стефанов

Константин Владимиров

Атанас Чамуров

Георги Манев

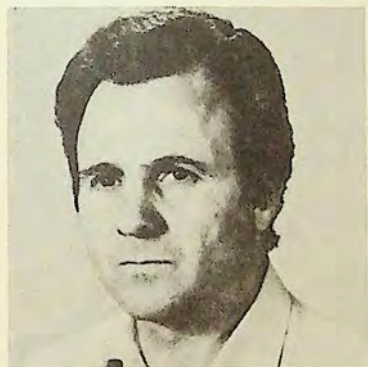
Емил Крондев

Иван Добрев

Иван Стоев

Тончо Запryanов

Александър Тинков

з.а. Анастас Анастасов

з.а. Мария Венцеславова

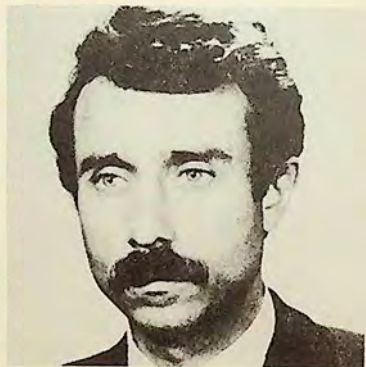
Боряна Ангелова

Иван Дяков

Никола Абаджимаринов

Евгени Ганев

Михаил Петров

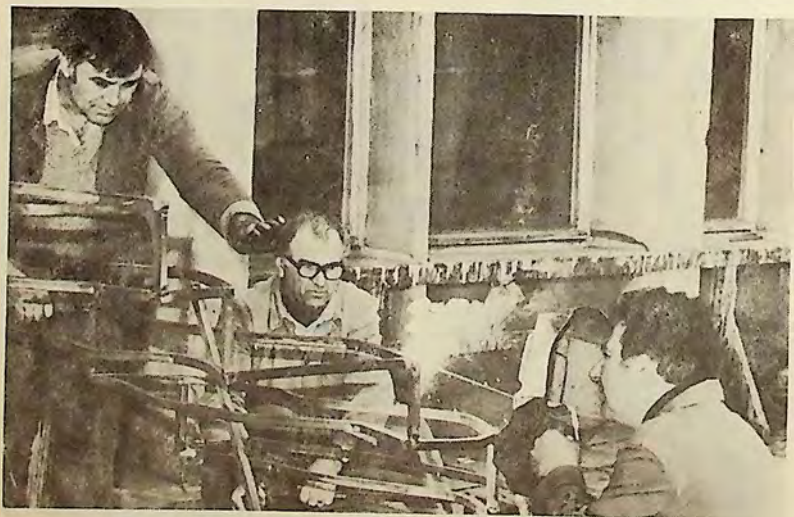
В художественото ателие

В шивашкото ателие

В шивашкото ателие

В железарското ателие

"В къщи лежат завършени две мои обемисти (по формат!) произведения: премираната "Сватба" и операта "Янините девет братя". Признавам, че съм ги писал за в България и рано или късно, надявам се, пак тук да излязат. Дотогава много неща ще се изменят, много настроения ще отпаднат и прочие. В една творба трябва да има достатъчно пламък, за да не замръзне в очакване под сянката на първата студена година."

Любомир Пипков, в. "Лик", 11.XII.1935

"След Концерт за духови инструменти, Струнен квартет, Клавирно трио, Соната за цигулка и голямата поема за хор и оркестър "Сватба", Любомир Пипков ни дари с още една нова и голяма творба — музикалната драма "Янините девет братя", с чието първо представление Народната опера в неделя, 19 септември, открива сезона. Като тежък и сочен плод се откъсва тая творба от таланта на Пипков. Поради своята богата и многостранна проблематика тя заема едно от твърде особените места в нашето най-ново музикално творчество. Проблемите от естетическо и стилово естество, поставени от композитора в музикалния и идеен център на творбата, се преплитат с още много други странични проблеми, някои от които в по-малък, а други в по-голям размер намират удачно своето разрешение.

Мелодиката е строго диатонична, изразителна и пропита с лиризм. Като екстрат е извлечена тя от духа на българската народна песен и намира своята хармонична обрисовка в хармонията на освободените от функционалната им зависимост акорди.

Оркестърът в операта е не само средство за живописно рисуване на картини и настроения. Най-често композиторът си служи с него за психологически изяснявания и характеристика на личностите — на неговите герои, на техните деяния, на техните тъмни страсти, които често в тая драма движат действието. Същият този оркестър служи на композитора, за да ни нарисова с минимални средства по един художествен начин и прекрасни моменти, и сцени из бита на народа, бил той идиличен или гротесков.

Понякога ни се струва, че в палитрата на Пипков избобеляват предимно тъмните багри. Това е, защото канавата, либретото върху което Пипков е везал своите музикални видения, е черно — черна е съдбата на героите му, черна е и участта на българщината през онова време, когато държава и народ стават плячка на нахлува-

щата от Изток вража напаст и най-сетне, както се казва и в операта, черна е чумата, която бие българските села из Тракия и Загоре.

Въз основа на това трагично либрето развихрени страсти и трагични съдби се сплитат, предизвиквайки силни драматични конфликти. Върху тъмния, почти черен фон на тая драма, черен като желязната руда, която Янините девет братя копаят в Рилската планина, се откроява светло-прекрасният образ на Яна и брат ѝ Ангел — художник-резбар. Тия два светли образа от друг свят се преплитат в композицията и се противопоставят на страшно трагичния образ на брат им Георги Грозника. Едно от най-много постигнатите неща в тая опера е нейният речитатив. От ритъма на българския език, от ритъма на българската музика се ражда нещо ново, ражда се полуговор, полупесен. Тоя речитатив понякога звучи като скоропоговорка: живо, темпераментно и с характерен акцент. Това се дължи изключително на раздробения и стремителен ритъм на българските песни. Въобще музикалният език на Пипков е изразителен, стегнат и характерен. Той говори за една специфична дарба у композитора за музикално-драматично творчество. Музиката на "Янините девет братя" много често се възема до един правдив и убедителен патос, колкото художествен, толкова и човечен. Най-силно обаче и най-неотразимо действа върху зрителя финалът на операта с неговата звукова красота и драматична наситеност. Покосени са осмината Янини братя от чумата, лежи агонизиращ деветият брат — Георги Грозника, прострелян от Яна като възмездие за всичкото сторено от него зло, горят го виденията и спомените от миналите дни. Приключва се една лична и трагична съдба.

"Самоков гори!" — звучат тревожно и проточено унисоните на хора зад сцената. "Самоков гори!" — звучат запушените валдхорни. Самоков гори — гори и българската душа от огромно и безмерно нещастие, гори и талантливият композитор в огъня на своите видения, в буйните и необуздани ритми, в суровата, сърдечна и искрена мелодия, гори Пипков в своето изкуство — едно изкуство българско, чиито дълбоки извори са някъде далече в недрата на българската песен и на българския дух, гори той, както малцина горят под нашето небе, както горят истинските, надарените художници."

Петко Стайнов, в. "Нова камбана", 25.IX.1937

"Българската балада с пълната си художественост и мистична сила лежи дълбоко в първата опера на Пипков. За малко зрънце сестринска и братска обич един тъмен син на българската земя унищожава близките си. Само българският народен гений може да слезе толкова дълбоко и така дръзко да внедри в човешката душа даровете на земята и даровете на небето. Това не е само в либретото, написано от Н. Веселинов. Всички пътища, които ни свързваха с пър-

вичините извори на народната песен са изтеглени и ярко осветлени от талантливия и самобитен Л. Пипков. Малко е да се каже, че завчера от сцената на Народния театър ние чухме първата опера на младия композитор. С това не ще изразим нито нашите впечатления, нито пък музикалния блясък на художествената истина, легнала изцяло върху Пипковата опера. Мотивите на "Янините девет братя" се поглъщат, разпръсват се из кръвта ни и звучат с древната сила на българската душа. В тия извикани за вечен живот тонове не се чува вече българската песенчица, тя се е стопила, изчезнала е, за да стори път на една музикална стихия, която поглъща и осветява напълно душата на българина. "Янините девет братя" не е произведение, което може да се мери с аршина на всекидневието и на скуката. Много е трудно да се обхване и изясни едно пълнокръвно творческо дело, когато то не само те раздвижва, но и те свързва направо с художествената си дързост, със стихията на народната душа. Пред нас пътят вече е разчистен. По-рано се говореше и пишеше за музикален стил, но сега този стил е една действителност и ние чувствуваме неговия щедър блясък в творбата на Пипкова. Наред с делото на Пипкова непременно трябва да се отбележат и творческите усилия на режисьора Хрисан Цанков, художника Пенчо Георгиев и диригента Асен Найденов. Те и тримата са изцяло проникнати от духа на музикалната драма. И в тях се е събудила скритата сила на дарбата и "Янините девет братя" чрез тази сила разкри пред публиката седемте си слънчеви багри. За артистите е малко да се каже, че бяха отлични. Ел. Йовович, А. Тодорова, Герганова, Хр. Бръмбаров, Л. Минчев, Ив. Петров и всички други бяха събудени и извикани на сценичен и музикален живот от бездънната музика на Пипков. И колко чисти и могъщи бяха гласовете на певците! . . . С тези думи в никой случай не може да се изчерпи голямото богатство на "Янините девет братя". То трябва да се чуе."

Константин Петканов, в. "Днес", 27.IX.1937

"Тази творба притежава много положителни качества. Тя е битова драма, народно-легендарна по сюжет. Музикално има доста добри постижения, особено това, че спомага за развитието на сюжета, за разкриването на образите по един правдив начин. Музиката отразява настроението на героите и съдействува за тяхното по-точно охарактеризиране, с което подсилва текста. Авторът се стреми да свърже българските народни мотиви с традициите на Мусоргски, което води до убедителен реалистичен подход при обрисуването на музикалните образи. Разбира се, и в тази опера има сериозни недостатъци, както в сюжета, така и в музиката. По отношение на последната имам предвид музикалната мисъл, която на места се явява раздробена, а оркестрацията не винаги изтъква вътрешното съдържание и се базира на някои външни ефекти. И тази опера трябва да бъде

подложена на задълбочено разглеждане, тъй като някои положителни качества, като оригинален език на народността интонация и тясна връзка между музика и слово, след сериозна преработка могат да й определят хубаво място в нашето оперно изкуство."

Димитър Сагаев, "Българска музика", бр. 11, 1953

"Написах "Янините девет братя" през 1929 година. Тогава над страната тегнеше ужасът на Септемврийския погром . . . В операта си исках да видя миналото на своя народ от съвременни позиции, да разкрия правото на един живот, пълен с мъдрост, опит и вяра в бъдещето, вяра, която беше толкова необходима на хората, борещи се срещу фашизма. Върху фона на Средновековието аз противопоставих два образа — светлия образ на резбаря Ангел срещу образа на Георги Грозника. Помъчих се да отправя укор към тогавашните тъмни сили, които сечаха ръцете на напредничавия човек у нас. Може ли да се каже, че това е бягство от съвременността? Струва ми се, че с историческия сюжет аз разрешавах съвременни задачи."

Любомир Пипков, в. "Народна култура", 2.III.1957

"Съвсем ново явление в българското оперно творчество е "Янините девет братя" от Любомир Пипков. Тя се появява на сцената на Софийската опера през 1937 г., т.е. един сезон след "Цар Калоян" от Панчо Владигеров. "Янините девет братя" е първата опера на Пипков. В нея композиторът е поставил задълбочено проблемите за създаване и оформяне на нашия национален оперен стил. Същевременно в тази творба е ясно и целенасочено противопоставянето на външните влияния в нашето музикално изкуство. Операта "Янините девет братя" от Л. Пипков, още след изнасянето ѝ на сцената, повдига ожесточени спорове. Част от критиката я посреща възторжено, а друга част — студено. По същия начин реагира и публиката. Самият този факт е едно доказателство за създаването на произведение, в което се поставят за разрешение сериозни творчески въпроси. И действително операта "Янините девет братя" или по-точно тази народна музикална драма притежава много ценни качества и в редица неща превъзхожда всичко създадено преди нея в тази област на нашата музика. Даже и в най-отрицателните критики за "Янините девет братя" се признава, че нейната музика изхожда от интонациите на народната песен, че има рядко силни и вълнуващи моменти, че всички хорове са превъзходно написани и прочие. Това далеч не са нейните положителни страни. Най-важното в "Янините девет братя" е новото виждане на младия композитор за употребата на народно-песенното ни богатство в художествената музика и поставянето на нови насоки за развитието на българското оперно творчество. Основната идея в "Янините

девет братя" е вечната борба между доброто и злото. Но тази борба, която стои в основата на безброй произведения на изкуството, тук, в Янините девет братя" е дадена по нов начин. Тя се води от представителите на една и съща класа. Нещо повече — от членовете на едно семейство и всъщност е борба за разрешаване на феодалното право на главата на задругата . . .

Една от централните задачи на операта "Янините девет братя" е да се обрисова труда на народа, борбата за съществуване. По този начин операта става тежка битова социална драма, която пресъздава живота на народа през смутните времена на тъмния XIV век, когато нещастие след нещастие връхлита народа . . .

Музиката на Пипков в операта "Янините девет братя" представява нещо съвсем ново за нашето оперно творчество. За първи път се пише наистина само в духа на народната песен. Тук не са използвани теми от фолклора, не е и създадена музика, която само по някои орнаменти и външни белези да наподобява народното. В "Янините девет братя" музиката изхожда от музикалния език на народа. Тя е едно развитие, едно усъвършенствуване на народната песен, без да изгуби каквото и да е от своя аромат и специфичност. Музиката на Л. Пипков от тази опера е едно обогатяване на народното звукотворчество, задълбочено и художествено пресъздадено, в което обаче силно личи индивидуалността на композитора. Музикалният език на операта е единен, а това се среща за първи път в наше произведение в народен дух. Тук няма асоциации за нещо друго, пораждани от използването на познати народни песни, както това е в някои от по-преди разгледаните опери. В "Янините девет братя" за първи път има истинска, неразривна връзка между музика и текст. Спойката е толкова голяма, че се получава впечатление за едновременно създаване на текст и музика, както в народната песен. . .

Композиционно-изразните средства на Пипков в "Янините девет братя" са пестеливи, но в никои случаи не са бедни. Авторът с майсторство, само с няколко штрихи, съумява да изрази това, което иска да каже ?

Любомир Сагаев, "Българското оперно творчество", изд. в 1958

"През лятото на 1928 г. Пипков се среща в София със съученика си Н. Веселинов, който му дава своя разказ, написан по легендата за Георги Грозника. Първичната сила на народа, с неговия морал и вековна мъдрост, с неговата непоколебима устременост към щастие и светлина, действа в въображението му като основен подтик на творческите му идеи. Така Пипков разширява рамките на персонажа на баладата и създава от личната драма трагедията на един народ, който се бори със сетни сили за своята свобода . . .

За "Янините девет братя" е характерно рядко единство на драматичните образи с музикалната характеристика, на поетичния текст с неговото мелодично и ритмично изявяване. Музикалната драматургия на операта носи белезите на оригинална творческа инвенция . . . Операта е истинска национална драма, създадена от проникналия дълбоко в духа на своя народ автор . . . Тук националното не е търсено като колорит по линията на фолклорните багри или в създаване на мелодии. Това произведение звучи като средновековна мистерия, като народна драматична игра с музика. От тук и езикът на поезията, с характерните за народните песни поетични образи и словоред. От тук и богатата галерия от типове, селяни и граждани — трагични и гротескни представители на всички класи и съсловия от нашето средновековие. Борбата за поставяне на "Янините девет братя" започва през 1937 г. Оригиналната партитура, която поставя смели метрични проблеми пред диригентите, отново се явява съществена пречка за осъществяването ѝ на сцената. Драматичната постройка на произведението и смело замислените образи смущават режисьорите. Пред певците възниква въпросът за нов стил на оперно пеене. Звукът трябва да бъде подчинен на сценичната правда. Гласът трябва да разкрие музиката на един език, дълго време считан за лишен от музикални достойнства."

Константин Илиев, монография "Любомир Пипков", изд. в 1958

"Едва ли има в нашата музика друго произведение, което да е предизвикало толкова противоречиви оценки. Спорът около операта на Л. Пипков "Янините девет братя", започнат още от 1937 г., се разгаря отново.

Повечето от спорните въпроси произтичат от приетото предварително невярно схващане, че "Янините девет братя" представлява народна музикална драма.

Като че ли най-правилно обаче е да се определи операта на Пипков като епическа. Приемането на това схващане би довело до най-плодотворни резултати при разглеждането ѝ. Естествено ако схващаме епическото само в духа на "Княз Игор", едва ли бихме стигнали до някакви истински заключения. Не бива да се забравя, че епическото начало намираме и в някои опери на Вагнер, и в "Сказание за невидимия град Китеж" . . .

Много често се говори, че едно от слабите места на операта е сюжетът. Наивно е да се мисли, че положителният или отрицателният отговор на въпроса има ли в народното творчество такива страхотии каквито стават на сцената, би могъл да измени отношението на зрителя към сюжета и неговата трактовка. Обаче не помалко наивно е да се доказва, че образът на Георги Грозника е

типичен или не. Тук се проявява един установен от дълги години предразсъдък, че художественото обобщение може да се постигне само чрез метода на типизацията, който метод изисква индивидуализация и развитие на образа, действащ при типични обстоятелства и пр. и пр. Едно такова догматизиране на някои изказвания на класиците на диалектико-материалистическия мироглед по частни въпроси не дава възможност да се разбере правилно методът на художествено обобщение не само в операта на Пипков, но и в голяма част от световната драматургия.

Методът на художествено обобщение както в народния епос, така и в "Янините девет братя" е идеализация. Ето защо Георги е само грозен и страшен, а Ангел - само добър и надарен. Оспорват се мотивите за страшното престъпление на Грозника, а там не трябва да се търсят житейски мотиви: Георги прави престъпления, тъй като Ангел изразява чуден иконостас. Възприемайки тази опера, зрителят трябва да се откаже от своята конкретна, житейска логика и да приеме логиката на обобщените идеи, Георги и Ангел не са конкретни личности, те са образи-идеи, образи-символи. Техните действия трябва да се схващат не като драматическа борба на два противоположни характера, а като утвърждение на предварително определени идеи. Няма защо в подобен тип драматургия да се търси влияние на западноевропейското упадъчно изкуство. Такава драматургия е съществувала още преди Шекспир. /Не бива никого да смущава обстоятелството, че при възприемането на такъв тип произведения, от какъвто е операта на Пипков, житейската логика може само да пречи. Някои биха възразили, че изкуството е отражение на живота и не може то да има друга логика, освен тази с която се подхожда към същия този живот. Те с удоволствие биха предложили на Крали Марко, някое "типично" конче, на което са яздени селските ергени/.

Някои критици определят Яна като драматически, конкретен, психологически образ. Тези качества се обясняват понякога с някаква щастлива "сполука" на автора. /Идеализацията на Георги и Ангел, която късогледни критици приемат за схематизъм, е навярно "несполука"./ Действително в образа на Яна може да се наблюдава най-голямо развитие. Но може ли това развитие да се счита като белег на конкретна характеристика, на някакво "разкриване на образа в действие". Яна фактически не участва в действието, доколкото то съществува. Даже когато убива Георги, тя се явява по-скоро "ръка на възмездие", отколкото конкретна действена личност. А фактът, че характеристиката ѝ от последното действие до известна степен се различава от първоначалната, говори не за действено психологическо развитие, а за съпоставяне на различни състояния. Тя е също така един идеализиран образ, както братята ѝ, както Ярославна или Феврония.

Разглеждайки операта цялостно, все повече се убеждаваме в нейната принадлежност към епическия жанр. Преди всичко прави впечатление "експозиционният" характер на всички действия. Първите две действия представляват експозиция на главните обра-

зи. Тук става и важното събитие в операта, което дава тласък на действието: посичането на ръцете. Това събитие е аналогично на сцената на затъмнението в "Княз Игор" или нападението на татарите в "Китеж". Те са резултат не на житейски противоречия, а са предопределени от някаква "надреална" сила. В трето действие особено ярко се проявява епическото начало в операта. Тук се усилва още повече статичността на действието. Разказва се за турците, за чумата и за страшната участ на Яниното семейство. За нея се разказва даже два пъти. Тя звучи вече като легенда, тя става поличба. И ако в първите две действия е имало известен драматизъм, то сега той напълно изчезва. Напълно изчезва и личният елемент в конфликта от първите две действия. Това напълно определено се проявява в IV действие. Трагедията на Янините братя, поразени от зла сила, носител на която е Георги, става трагедия на целия народ, постигнат от страшни бедствия, предизвикани пак от същата сила.

И така, всички качества на драматургията на "Янините девет братя" я определят като епическа. Тези качества са: първо - идеализация на образите (идеализирани са също така образите на майката и на циганката) и статичност в развитието им; второ - статичност, "повествувателност" на действието; трето - ограниченост на драматургическите линии (в драматическите опери конфликтите са винаги по-многообразни); четвърто - наличие на "дивертиментни" епизоди (песента за Хитър Петър, разиграването на мечките, просяците, пиения пред църквата и др.), които би трябвало да имат по-скоро декоративно назначение . . .

Как е пресъздал Пипков този тип драматургия в музиката? Чрез песента и речитатива. Три са песните, които имат важно драматургично значение в операта: на Яна, на циганката и на Ангел. Важно драматургично значение има и песента на братята, изпълняваща ролята на лайттема. Качествата на тези песни единодушно се приемат от всички. Но когато дойде ред до речитатива, появяват се някои твърде странни мнения. Когато се говори за Прокофиев например, никой не възразява против издигането на речитатива до равнопоставена на другите оперна форма. Обаче на Пипков твърде често се отказва това право. Ще възразят, че у Пипков речитативът играе по-голяма роля от другите форми. Това е заблуждение. Ако се признава краят на VI картина за "ариозо", то само предвзето мнение може да попречи да бъде усетена партията на Георги в VII картина като "ариозна". Речитативът в операта не е подражание на тъй наречените "говорни интонации". Неговите корени трябва да се търсят в безмензурната народна песен. Той представлява една "осмислена мелодия" /Мусоргски/, изключително разнообразна по своята конструкция. Непринуденото "преминаване" от по-свободно организирана мелодика към "истинска" мелодия за непривикналите слушатели става често незабелязано и у тях се създава

впечатление за нещо "хаотично", "неразчленено". Но при по-близко запознаване с музиката се откриват безброй чудесни "сполуки", които по-рано са останали незабелязани.

Поразява най-вече ладовото богатство на мелодиката. Пипков не просто е "черпал" от ладовото богатство на народната песен. Той е създал свое особено ладово мислене. И сега, когато някои наши композитори се мъчат да "побългарят" някои страни от ладовото мислене на Шостакович, още по-оригинална и нова ни се струва мелодиката на "Янините девет братя". Изучаването на нейните особености, тематическите и мотивните връзки в цялата опера представлява увлекателна и необходима задача за всеки музиковед, който обича новото в българската музика.

В операта "Янините девет братя" обаче се наблюдават и известни недостатъци. Трябва да се отбележи, че изброените жанрови признаци на операта не съвсем ясно се проявяват във всички места. Като че ли изплашен от статичността в действието, Пипков на места се е старал да "раздвижи" сцената чрез най-различни странични епизоди, за които говорихме, че те би трябвало да имат "декоративно" назначение. Именно това условно, декоративно липсва у някои от тях. В картината пред църквата Пипков, като че ли се е стремил да пресъздаде една конкретна масова сцена, което противоречи на общия дух на произведението. Впрочем такава нарочно търсена епическа условност липсва и в други места.

Но затова пък особено цялостно и органично е изразено епическото в последното действие. И това действие особено силно въздействува. Ето защо не може да се говори за "сполуки" или "не-сполуки" в различните образи и да се привеждат най-различни етически доказателства. Трябва да се търси къде Пипков е успял да осъществи своето естетическо виждане. Операта "Янините девет братя" е произведение, което поставя много проблеми, непознати дотогава за българската музика. И ако тя трудно се възприема, то това идва не от естетическото "звучение" на творбата, а от известната недоизясненост на естетическото виждане на автора.

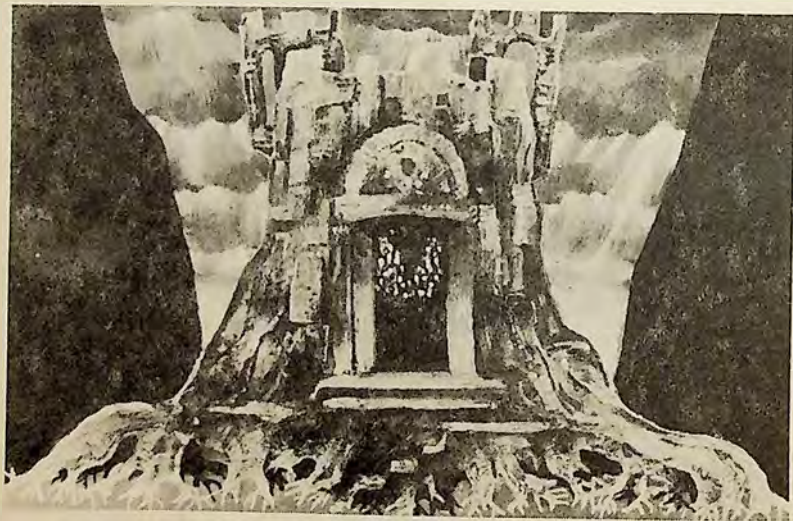
Това естетическо "звучение" на операта, разрешението на знаменития конфликт между "доброто" и "злото" представлява още един важен въпрос. За някои музиковеди от разрешението му зависи даже съдбата на операта в съвременната ни музикална действителност. И все пак действително ли операта "Янините девет братя" представлява утвърждение на една "порочна нечовешка идея за злото у човека"? Действително ли тази опера "не облагородява", "деморализира"? Тук се сблъскваме с още един неизживян предразсъдък, да се измерва доброто и злото с някаква универсална количествена мярка: "твърде много е злото"! Та какво би останало от такива произведения като "Пелеас и Мелизанда", "Сказание за невидимия град Китеж", голяма част от симфониите на Малер и още колко други, ако се подхождаше към тях с тази "универсална количествена мярка"? И освен това, какво антиху-

манно може да се намери в партията на Георги от края на II и IV действие, когато той особено ярко проявява своята същност? Та Грозника не е просто вулгарен престъпник. Той обладава "формално величие на душата", ако си послужим с точното определение на Хегел. И това усещаме от самата музика, "достатъчно" естетична, за да не може да се нарече антихуманна. Важно е човек да почувства в произведението не конкретните събития, образи и пр., а начина на виждане, в който най-често се отразява характерът, динамиката, същността на епохата.

Би било не по-малко примитивно да се говори, че "доброто" в операта в края на краищата преборва "злото". Високият етически идеал трябва да търсим преди всичко в неговото дълбоко естетическо пресъздаване. Зрителят се разделя с Яна и Грозника развълнуван, потресен от силата и величието на техните чувства."

Иван Хлеббаров, сп. "Българска музика", бр. 2 от 1961

"Янините девет братя" е особена тема. Навремето, както помните, операта беше отхвърлена от нашия творчески съюз . . . Но аз

Скици от декора на постановката на "Янините девет братя" на русенска сцена -- 15.X.1984 година.

не се сърдя на критиците. В конкретния случай те ми дадоха сили, аз напрегнах мускули и продължих да работя."

Любомир Пипков, сп. "Съветска музика", бр. 10 от 1973

"Пипковите творчески стремежи в операта са реален израз на онзи "коперников преврат" (по израза на Т. Жечев) в националното съзнание, чийто безжалостен характер афористично бе отразен в некролога на Антон Страшимиров по повод трагичната смърт на неговия брат, безстрашния трибун Тодор Страшимиров: "Убиха и брат ми. Бог да пази познати и непознати". Няколко години по-късно Людмил Стоянов ще напише своята донякъде "блоковска" по настроение, но твърде актуална за тогавашната действителност статия "Краят на хуманизма" (1933), а Крум Кюлявков ще издаде стихосбирката си "Размахнати секири" (1931), в която необузданата и експресивна Фурнаджиева "брадва бяла и огнена" е поставена в нов, борческо-героичен контекст. Всички тези и ред други факти, създавайки един цялостен културно-исторически пласт, ни помагат да разберем защо чутовната Яна от народните песни, прекрачвайки вековните морални норми и традиции, в края

на операта опъва своя лък срещу родния си брат — в заревото на горящия Самоков ще се роди правдата на една нова действителност. Струна ми се, че общохуманистичният патос, съдържащ се в множеството положителни оценки за Пипковата творба, би изглеждал значително по-убедителен, ако нейната цялостна идейно-художествена концепция се разглежда и от вече изтъкнатите позиции на едно своеобразно социално-историческо иносказание, свързано с художественото преосмисляне на септемврийската трагедия.

Примерът с "Янините девет братя" отново ни убеждава в изключителната важност на социалните мотиви, импулсиращи творческата фантазия на художника. В това отношение историческото развитие на българската музика през 30-те години ни разкрива едно интересно преплитане на национално и социално начало; спецификата на това неповторимо съчетаване би могла да бъде най-добре разбрана в контекста на цялостната септемврийска култура."

Лъчезар Каранлъков, сп. "Музикални хоризонти", бр. 7 от 1973

"Народната музикална драма "Янините девет братя" е написана през 1929-1932 година. Тя е първата театрална музика на Л. Пипков и в същото време творбата, която най-ярко разкрива реалистичния стил и личния почерк на композитора от неговия начален период . . . Действието е изградено в контрастни планове при оригиналност на музикалния изказ и внушителност на мащаба. Баладичният тон, в който е издържана операта, не притъпява поставения етичен проблем . . . Музиката на Пипков е съдържателна и образна. Това е музика, изтръгната от дъното на българската душа. Тя вълнува."

*Петър Щърбанов, "Уводни редове към клавира на операта",
II издание, 1974*

"Днес трезвите български музиканти оценяват и защитават без уговорки революционната и новаторска същност на Пипковото творчество. Както Шостакович — за съветската музика, Барток — за унгарската, Шьонберг и Берг за новата австрийска музикална школа, Дебюси — за френската, точно толкова и Пипков (без да забравяме крупната фигура на Владигеров) заслужава онова национално признание, което го нарежда до споменатите автори, влезли в списъците на световния нотопис.

За Пипков националният стил е в самата действителност, в начина на мислене и чувствуване на нашия народ, безпогрешно отразени в народната песен . . . Образи и характери, възпътени от един творец — силна и дръзка личност на нашето време. Личност—епоха

в нашия още скромнен музикален фонд. Личност — борческа, горяла в огъня на комунистическите си принципи.”

*Пламен Карталов, "Маестрото на социалистическата революция",
в. "Нов живот", 8.X.1974*

”И се смущавах: какво собствено права? Но все пак си мислех: ”Една естетика трябва да се породи от самия живот, не от теоретични съображения. Ти си длъжен да знаеш всички тези естетически схващания, положения: това е въпрос на култура, на нагласа, която трябва да имаш у себе си и която би ти позволила да възприемеш съвременното в съвременността. Обаче когато твориш, естетическите начала, върху които се базираш трябва да се поражда от самия живот, да поникват върху почвата на тази нагласа.”

*”Любомир Пипков — за себе си и за своето време”
в. "Отечествен фронт", 19.VII.1974*

”За Любомир Пипков, за неговата талантлива музика са писали и ще пишат още много години. За музиканта Пипков е казано много, но аз искам да ви разкажа за моите срещи с поета Пипков, за ония часове, в които той не седи пред пианото, а рецитира стихове. Именно за неговата първа любов ми е думата . . . Как твореше композиторът Пипков? Едно е абсолютно сигурно: поезията преди музиката! Той чете и се вдъхновява. Познава поетическите ”тайни”, умението да римува, ритъмът е лесен за един музикант, той отговаря на поетическата стъпка, а останалото — метафората, поетичният образ, го вълнува дотолкова, доколкото го има в това, което е започнал да чете . . . Когато в последната ми среща с Пипков го запитах какво ново е намислил да пише, той отговори през една усмивка, в която имаше нещо от времето на неговата дейност в ”мансардата на поетическата младост”: ”Не е въпрос да знаеш какво да напишеш, а да знаеш какво да не напишеш . . .” Водейки се през живота си от тази философска максима, композиторът не изневери на своята житейска и творческа поезия. Винаги най-хубавото и с мярка! И още нещо: остана верен на своята първа любов — ПОЕЗИЯТА!”

*Първоleta Проконова, "Този поетичен миг, който е вечен" —
последен разговор с Л. Пипков, в. "Народна култура", IX, 1974*

”Операта на Пипков открива през 30-те години истински национален път на развитие на българския музикален театър. Нейната новаторска същност не е била в достатъчна степен оценена нито от пър-

вата (1937 г.) нито от втората Софийска постановка (1961 г.). Нещо повече: дискуссионният характер на тези постановки хвърляше сянка върху произведението и то от дълги години не се появяваше на нито една оперна сцена. Заедно с това невероятно свежо, съвременно (и много вокално) звучи вокалната мелодика, основана върху интонационните особености на селската песенност и прозодията на българската реч. Поразява мелодическата наситеност на музикалния език (особено в сравнение с много по-късно написани опери) и красивите лирически ариози, съществуването на които, като че ли доскоро се оспорваше ... Оценявайки новата сценична реализация (на Старозагорската опера 1978 г.) на операта "Янините девет братя", не трябва да се забравя, че нейната необичайна стилистика — музикална и образна, допускаше различни измерения и респективно различни трактовки на характеристиките, които първа ще бъдат преоткривани при бъдещите постановки. Начало е вече сложено."

Мария Костакиева, сп. "Българска музика", бр. 2, 1979

"Най-значителното произведение от това време е първата опера на Пипков "Янините девет братя". Вдъхновен от реалистичните образци на руските композитори, на първо място Мусоргски, Пипков създава голяма народно-музикална драма, в която с особена сила и проникновение се разкриват различни страни от живота на народа. Третирайки вечните общочовешки теми за утвърждаването на доброто над злото, на милосърдието над жестокостта, на красотата над грозните и тъмни сили на завистта, това произведение е едно от най-значителните постижения не само за нашата, но и за световната съвременна оперна музика."

Васил Казанджиев, "С будна гражданска съвест и патриотичен плам", музикален алманах "Музика", 1981

"Любомир Пипков се нарежда между такива композитори като Шостакович, Онегер, Барток, Лютославски, Бритън — твърди известният съветски изследовател проф. М. С. Друскин. Художествените търсения на Пипков с някои свои параметри се докосват до тези творци на истински хуманната музика на XX век. През отделните етапи от еволюцията на българския майстор са възниквали паралели ту с един, ту с друг от тези композитори . . . През същата 1932 г. са завършени две опери, всяка от които става важен жалон в историята на националното изкуство — "Катерина Измайлова" от

Шостакович, която може да бъде наречена първата класическа музикална драма в руската съветска музика и "Янините девет братя" от Пипков — първата, станала действително класическа опера за България. Въпреки дълбоките различия между тях — по отношение на съдържанието и музиката, на жанра, на мащаба и на значението им за световната култура — все пак не бива да подминен някои показателни моменти от тяхната близост. Двете опери са симфонизирани музикални драми с остър социален подтекст, с прерастване на личната трагедия в общонародна — това са само най-общите аналогии. И двете опери отразяват най-същественото в идейните позиции на своите автори — активното отричане на злото във всякаква негова форма, непримиримост в борбата с него. Макар и отнесено към далечна епоха, съдържанието на операта на Пипков е свързано с актуалните идеи на неговото време. Разобличаване на злото, коренящо се и в самата човешка същност, и в социалната действителност — едва ли е имало нещо по-актуално за България след Септемврийското въстание, когато брат убива брата. Политическата злободневност на операта, както е известно, е била отлично разбрана и от приятели, и от неприятели. Последните обвинявали автора в "комунистическа пропаганда". Към творбата проявяват интерес Светият синод и полицията — така съобщават биографите. "Дали целта на автора не е да покаже колко безнадеждна е днешната действителност? — пита един вестник, виждайки в операта "протест против сегашния обществен строй". Едва много години след революцията Пипков споделя, че действително е било така, че той е искал да нанесе удар на ония сили, "които тогава у нас отсичаха ръцете на напредничавите хора". . . Двете опери — българската и съветската — предизвикват при своето появяване полемики и борби, съдбите им се оказват почти сходни. И двете не бяха по достойнство оценени от своето време, те за дълго време бяха изключени от репертоара на театрите и от еволюцията на жанра, което се отрази неблагоприятно върху развитието на националното оперно творчество в двете страни. Очевидно една от главните причини бе, че всяка от тези творби изпреварваше своето време; дори упреците, които им се отправяха от недалновидни критици, отчасти съвпадаха — във високата експресивност на музиката подозираха експресионистични преувеличения, обвиняваха авторите в показване на "ниски инстинкти" и т.н. Времето постави своите категорични акценти. Шедьовърът на Шостакович получи световна известност, а операта на Пипков предизвика сценична реабилитация и бе призната като значително постижение сред младите национални школи в Европа. Струва ни се, че в бъдеще я очаква по-широка известност, отколкото днес."

*Руфина Лейтес, "Шостакович и Пипков — някои паралели",
сп. "Музикални хоризонти", бр. 9-10, 1981*

БЕЖАНЦИ

Издигна се огромен месец снощи,
като свиня ношта се черна тръшна,
и вятъра лети и бие още
над урвите и сламените къщи.

Запалени, купните страшно светят,
назад е мрак и неотменна гибел
и тъмните, бездънните полета
в прегръдките си черни ни приимат.

Дали ще стигнем някъде на север,
о, господи, гладът пълзи в колата
и гният в кърви тъмните посеви,
и вятъра лети над равнината.

И никога не ще прозвънне сърпа,
над веселите ниви да запее,
жени вървят и плачат с черни кърпи
и слънцето през облак черен грее.

Издигна се огромен месец снощи,
като свиня ношта се тежка тръшна.
О, господи, пази ни здрави още
и дай ни хляб, и дай ни родна къща.

ИВАН МИЛЕВ - графика

СИРАК СКИТНИК - графика

Либрето НИКОЛА ВЕСЕЛИНОВ и ЛЮБОМИР ПИПКОВ
по едноименния разказ на Никола Веселинов

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА

Майката
Яна
Георги Грозника
Ангел
Другите братя
Чичо Димитър
Резбари
Дядо Гердан
Иваниш
Циганката
Мечкар
Куцият просяк
Слепият просяк
Цар Ясен
Гражданин
Старец
Скитник
Момиче

Домът на Яниния род.

Яна — Мръква се над планината,
земьо ле черна, неверна.
Нощният вятър люлее
черни дървета страхотни в нощта.
Моите братя рудари,
земьо ле черна, неверна,
черната земя дълбаят,
сребърна руда да вадят.
Който е рудар праведник
нему земята помага.
Който е грешен, греховен,
черната пръст го самичка заравя,
черната пръст го заравя.
Дали е истина, мамо?

Майката — Ех, Яно, за брата ти Георги си мисля . . . грозен е, бог да го чува. Грозен е, ала син ми е! Я виж пак, Яно, идат ли?

Яна — Всичко живѐ се прибрало: планинци — по колибите, пътници — по ханищата. Само вятърът не спира в прашни друмове да снове, тъмни прахове да вдига. От снощи се е разчуло — клети турци се задавали от Изток, от към Искъра, затуй е пусто и страшно. Ето, връщат се рудари, черни сенки в помръкналата планина. Това са моите братя, мамо!

— Хей! Чичо Димитре!

Чичо Димитър — Кой вика по тъмното?

Яна — Идат ли моите братя отдолу?

Чичо Димитър — Това е Яна с деветтях братя, хубава като зорница. Яно, Яно! От Искърските рудници идем.

Яна — Що се е случило? Кажете що се е случило с моите братя? Кажете що се е случило?

Чичо Димитър — Ти слушай, ще разкажа всичко. Черният рудник се срути, а че затрупа, затрупа жив брат ти Георги Грозния.

Яна — Ах! Истина било, песента не лъже!

Чичо Димитър — Слушай нататък, Яно! Ни един не посмя да го изрови, брат му Ангел жив го изрови.

Яна — Брат му Ангел!

Чичо Димитър — Ала помни ми думата!

Яна — Кажи! Не се боя!

Чичо Димитър — За добро не го изравя!

Яна — Туй е лош знак. И за двамата.

Чичо Димитър — Сбогом, Яно!

Яна — (сама) Георги, аз те знам! И в зло, и в добро! В теб се крие сърце от хладно желязо.

Братята — (отдалеч) Разлюляла се е, майно ле, Рилската земя, Рилската земя, майно ле, Рилската планина.

Дали са били, майно ле, черни ветрове,

или са били, майно ле, порои мътни!

Нито са били, майно ле, дъжд и ветрове,

най ми са били, майно ле, братя рудари.

Яна — Мамо, мамо!

Майката — Яно!

Яна — Завръщат се моите братя
и тяхната песен работна ехти,
ехти в полето замръкнало веч.

Ето ги!

Майката — Где са?

Яна — Ето ги!

Майката — Не виждат очите ми, ах, не виждат очите ми вече. Връх-
лята ме коварна старост.

Яна — Сега преминават край черните хралупи. Възкачват пътеката.

Вятърът бие мрака в лицата им.

Майката — Иди, Яно, посрещни ги!

Яна — Братя, братя, братя! Ах, ето ги!

Братята — Добра ти вечер, Яно, Янчице!

Яна — Къде е Ангел?

Братята — Навярно назад е останал!

Георги — Целуни ръка, хубава Яно! Нося ти гривна от сухо злато.

Яна — Сполай ти, Георги, сполай ти, брате. Всякоя вечер, Георги, дар ми донасяш: пръстени, гривни, тежки гердани. Сполай ти, Георги, сполай ти, брате! Всякоя вечер дар ми донасяш, ала не зная защо, страх ме е, Георги, от тебе и от твоите дарове, страх ме е, страх ме е! Къде е брата ми — Ангел?

Георги — Яно, Яно! Толкоз ли, Яно, съм грозен и страшен?

Братята — Яно, Янчице, погледни, Яно, гривната, гривната, Яно, златната. А . . . Ангела жали, за Ангела жали.

Ангел — Яно, Янчице, я погледни какво ти нося. Цигански игли продаваха, Яно, шепа жълтици искаха!

Яна — Сполай и тебе, мили ми брате! Всякоя вечер дар ми донасяш: пръстени, гривни, носиш ми ти и златни гердане. Ангеле, мили ми брате, много се грижиш за мене, Ангеле, какъв дар ми носиш и днеска?

Георги — Игла.

Братята — Игла ли?

Георги — Че голям дар!

Братята — Игла ли? Дай да я видим!

Георги — Чакайте! Други път да не си посмеем без мене игла да купувам. Да се знай, че в тая къща винаги най-старият брат ще се слуша. Друго нещо е гривната, а то — игла! Докато видиш какво е, изтървал си го и вече не можеш намери никога. Ето!
(идва майката)

Братята — Добър ти вечер, мамо!

Майката — Сине, Ангеле, Ангеле, я ела, сине, при майка, да ти се, сине, нагледам, дорде ми виждат очите.

Георги — Яно, Яно! Ти за иглата ли плачеш? Или за друго? Не плачи, не плачи, сестрице! Утре рано ще заяхам врана коня до Самоков. Ще ти купя от златаря тънка игла посребрена. Яно! Ти да не плачеш! Я сложи сега гривната, че ти по-добре разбираш от гривни и от накити. Виж дали ще разбереш откъде ще я отклопиш, че аз се мъчих, не можах, а пък и време нямаше.

Яна — Защо не попита златаря?

Георги — (забъркано) Защо ли? И той беше пътник . . . бързаше . . . нататък . . .

Яна — Закъде?

Георги — Закъде ли? За далечни земи . . .

Яна — (внезапно) Що ти са, брате, кърви по гривната? (Яна захвърля гривната и избягва)

Майката — Пак дохождаха годечари за нашата Яна.
Ангел — Годечари!

Георги — Кой? От къде?

Майката — От Нено овчарина, от Кокалянските колиби.
Братята — Яна Нено да вземе, но в Кокалян да не отива!

Георги — Яна ний на княз ще дадем — или никому!

Ангел — Нено е голям овчарин, всички го знаят — с хилядници овчици, по-добър дали ще найдем? Пък да попитаме и нея.

Георги — Млъкни! Да се знае, в нашата къща старият брат ще се слуша! Яна на княз ще дадем, или никому! Братко Ясене, стани ми коня оседлай, че ще да ида при самоковските резбари, трима майстори да главя, на Янината стая тавана да й украсят. Дано ме Яна опрости за гривната. Ех! Ако щеш, братко, смей ми се, ала кога ми се сърди Яна, цяла нощ седя и мисля как да си Яна придобря.

Хор — Хей, насам, насамте! Насам, насамте!

Хор — Тука живее Грозния, да го удари чумата! Убиец! Смърт на злодея! Дали с катран да го намажем, жив Георги да ни посвети. За какво ще да ни свети, за какво — при тая ясна месечина. Георги, излез. Георги, излез! По-добре ще бъде с коне да го разкъсаме! Излез, излез, Георги Грознико, царски стражари те търсят, на казан ще те отведа, стига си грозил земята! Той си е снощи пресрещнал хубава мома на друма. Една ръка й отсякъл, до лакътя я отсякъл! Заради гривна пиринчена ръката й отсякъл! Идем за Георги, Георги Грозника! Наказан ще го отведем! Хей, Георги!

Майката — Лъжете, кучи синове! Георги е божа кравица. Грозен е, бог да го чува, грозен е, ала добър мехлем на рана. Той за сестра си милее.

Хор мъже — Може да не е Георги Грозния . . . вижте и майка му казва.

Хор жени — Всичката мъка е за майка му!

Хор мъже — Може да не е Георги Грозника.

Хор (някои) — Георги е, не е друг.

Хор (други) — Не е!

Хор — Той е! Той си е снощи пресрещнал там край града една мома, дясната й ръка отсякъл!

Хор — Млъкнете вий, неразбрани! Утре ще видим. Грозника дайте!
Хей!

Майката (останала сама) — Ех, Георги, Георги . . .

Резбари — Георги си рано подрани,
рано в Света неделя,
че ще да иде, да иде,
добри майстори да вика.
Който на Георги угоди,
той ще се вредом прочуе.
Горко на тия резбари,
кои на Георги не харесат.

Георги — Ой ви вазе, троица резбари, три дни стана, чукате, дълбае-
те. Три дни стана хляба ни ядете!

Ангел — Чудна работа, Георги, свършиха тези стари майстори. По
средата изрязаха ангела; в ръцете му два чудни венеца; един
венец за Яна сестрица; други венец за . . .

Георги — За княз ще бъде. (*разглежда*) Това добре! Това ми ха-
ресва!

Ангел — А, ето! Виж тук! Брат му изрязва във всеки ъгъл по птица.
Труд не жали и прави както е в приказката — на всяка пти-
ца — две глави, под всяка птица — корито. (*Сочи третия май-
стор резбар.*) А този старец, той пък изрязва грифони.

Резбари — Най-страшните животни — месото им не се яде! За тях
разправят най-старите приказки. Бог да ги прости, старите,
дето ни ги разказваха!

(*Чува се песента на Янините братя*)

Братята — Разлюляла се е, майно ле, Рилската земя . . .

Георги (*разглежда*) — И това е добре!

Братята — . . . Рилската земя, майно ле, Рилската планина . . .

Георги — И това ми харесва. Яно, светът ще се чуди на твоята сватба!
(*Влизат братята, стегнати за път.*)

Братята — Братко Ангеле, Ангеле, стягай се да вървим.

Ангел — Где?

Братята — Где ли? А ти не знаеш ли къде всекидневния черен труд
ни отвежда? Към сините планини, към рударските планини.

Ангел — Слушай, мамо, какво ще ти разправя. Много ми, мале, до-
дея нашето пусто скитане из тия тъмни планини.

Майката — Ти си ми, сине, немошен, не си за тоя занаят! . . .

Ангел — Ден и нощ печи кладеме, сиво желязо лееме . . .

Майката — Не си за тоя занаят . . . Опустяло ви желязото и плани-
ните.

Ангел — Слушай, мамо! Ден и нощ печи кладем, сиво желязо леем
и в мразната земя дълбаем с нокти все по-дълбоко, но и тя зле
ни прокле да изтлеем в нейните мразни тъмници. Друг занаят

ще науча: резбарството! То ми повече приляга.

Братята — Резбарството — туй е къщен занаят. Не е за теб! Не е за теб!

Георги — Майсторе! Стари майсторе, кажи на брата ми Ангел, че няма резбар да стане.

Резбар — Слава тебе, господи! Работи, момче, работи! Ръце ти имаш благословени. Невиждан и нечуван майстор от теб ще излезе!

Георги — Ти лъжеш! Щом най-малкият брат стане славен резбар и се прочуе, тогава ний за какво ще сме? (*Излиза*)

Братята — Братко, Ангеле, Ангеле, хайде стягай се да вървим. Остави тоя къщен занаят! Я виж как железните планини се чернеят, синеят!

Резбари — Ангеле, с нас ще тръгнеш утре. Ще съмне, ще оседлаем конете и ще потеглим през баирите. По села и по градове, по черкви и по манастири — твоето място не е тук, всред планините. Ангеле, с нас ще тръгнеш! Ръцете ти ще ровят друга руда, най-чиста, сребърна руда, не из земята, а из душите на хората.

Майката и Яна — Ангеле, къде ще вървиш? Остани при нас! Ангеле, остани при нас! Ангеле! Ти не знаеш нашата мъка, Ангеле, стой при нас!

Резбари — Хайде с нас в път далечен, Ангеле, тръгвай с нас!

Майката и Яна — Не ходи в далечни страни, стой при нас, при нас!

Резбари — Ти, Ангеле, с нас върви!

Ангел — Моя майко, недей плака зарад мен. Сълзи проливаш в скръб безутешна. Аз си спомням дните радостни на моето свидно детинство, близо до теб щастливи минаваха моите дни. Напразно ти скърбиш. Не ще те оставя сама. Но ако внезапна тъга по далечни земи ме навести и тръгна сам в далечен път, аз ще се връщам често, мамо, при теб.

Майката — Скоро ще склопя очи . . . Щом умра, тогава ходи по цялата земя, намери се . . .

Ангел — Мамо, аз ще се връщам често при теб!

Работилницата на майстор Ангел

Майката — Яно! Цели дни стоиш край брата си!

Яна (*унесено*) — Неусетно отлитат дните.

Майката — А червеното цвете увяхна неполивано на прозореца. По разбоя ти паяци . . . Що мълчиш? За какво мислиш?

Яна (*с увлечение*) — Мисля си за тези пет жени, дето днес бяха слезнали някъде от планините, иконостаса да видят. Отдалече се кръстеха, една на друга думаха: "Честита къща, честита майка!" И пътниците се отбиват от големите пътища.

Майката — Истина е, и мене ми казаха, навсякъде се мълвяло: "Чуден се майстор появил край Самоков в планините."

Яна — Всички на братя захвалят. Викат го с тях да тръгне. Чудни мълви се носят вредом за Ангела.

Ангел — Да, чудни мълви тръгнаха . . .

Братята (*отдалече*) — Разлюляла се е, майно ле, Рилската земя . . .

Ангел — Каква тишина, чудна и страшна, над помръкналите гори, над двора! Това обгоряло небе висне и ме изпълва с предчувствия тежки. Затаена зад баирите бурята чака знак да разсече с огнена брадва мрака над Самоков. Ще пръсне ли и моите тъги, крамоли с Георги? Снощи си ази сънувах цигани, черни татари, че ми ръцете вързали, в пусто ме село отвели да робувам.

(*Влиза Георги Грозника*)

Георги — Яно, защо не ни посрещна там под явора — край пътя?

Яна — Помагах на Ангела в чудната работа, друго не мислех.

Георги — Виж, нося ти кръстче от червен седеф.

Яна — Как страшно се святка далеч в полето!

Георги — Проклети червени светкавици! Ще помислиш пак, че е кърваво!

Яна — Прииждат отвед тъмнини, а в мен разгаря сестринска радост. Ангел е чуден майстор!

Георги — Яно, вземи кръстчето!

Яна — Сполай ти, брате Георги, имам си кръстче.

Георги — От кого, кажи! От кого?

Яна — От брата Ангел — бяло липово кръстче. Я виж колко крехко е изработено.

Георги — Не ми говори нищо за Ангел!

Яна — Защо тия думи страшни?

Георги — Аз го мразя. Защо, сам не зная. Това ми тежи, но не мога, друго не мога.

Братята — Каква нощ се е сгъстила на запад от Самоков.

Желязна нощ!

По калдъръма закапа дъжд като желязо!

Железен огън обгаря небето,

пламват стърнища, ридове.

Мигом избликуват вировете буйни в небето.

Излез на двора да видиш — вятър ли хлопа портите

в нощта, или е пътник заблуден

и търси да преношува.

Желязна нощ! От свети Герман, от манастиря бият клепалото, бият! Мамо, човешки ли бяха тези ръце, що го направиха?

Майката — На братя ви Ангел.

Братята — Човешки ли бяха тия ръце, що го направиха? Благословени ръце . . .

Майката — Видиш ли, Георги, какви ръце има брат ти? Какъв иконостас направи! На свети Германските манастири го обрече.

Братята — На свети Герман го обрекъл!

Георги (*гледа своите ръце*) — Ръце, черни лапи, обезобразени от мразната земя, от търнокопа, от огъня и тежката желязна руда. Властно държите вий духа ми в злато, сякаш и той е пленен в мрачния рудник и не проблясва ни капчица радост за мен. В онзи час, когато майка ми ме е родила, да бяха духнали буйни ветрове и да бяха ме отнесли в пусти гори, вълните на морето да бяха ме разнесли, сега нямаше така да бъде.

Братята — Брей, какъв огън обгаря небето, сякаш горе леят желязо . . . Мале, а топла пита има ли? Каква нощ се е сгъстила на запад, от към Самоков.

Георги — Яно, ти върви оттатък, старата не знам за какво те дири. Върви, върви! Аз ще помогна на брата . . . Невесела нощ, глуха и страшна! Ти пробуждаш враждата и разгаряш омразата. Пак плисна кръв по стените . . . Небето разкъсано тътне надалече. Сякаш дяволски сватби отминават в мрака и глъхнат подире им свирки и тъпани. Да бих могъл да издълбая обгорялата мъка в душата ми . . . Какво биха били тогава тия ангели и птици? Ех! Но не мога!

Братко Ангеле, за кого красиш тая хурка и какво дълбаеш по нея, Ангеле?

Ангел — Ето! Ето!

Георги (*на страна*) — Всяка дума разгаря враждата ми!

Ангел — Тук издълбах две птици.

Георги — За Яна ли?

Ангел — Две гургулици — на Янината хурка украса.

Георги — За Яна ли?

Ангел — Георги, братко! Я отсеци със секирата до тук. Помогни ми заради Яна!

Георги — Дай да отсека дървото, ти дръж! Хвани с две ръце! Хвани по-близо! Тъй! (*Замахва*)

Ангел — А-а! А-а . . .

В гората

Хор (*гласове в гората*) — Е, хей! Хей! В полунощ накладеш ли огън в гората, чакай в миг непознати гости да дойдат край него.

Дядо Гердан — Ще дойдат гости непознати.

Хор (*гласове в гората*) — Ти виждаш, чернокрили нощни пеперуди на ройове към огъня летят. Тъй и човешките заблудени души към огъня ще се упътят в миг.

Дядо Гердан — И да не съм най-стар сред въглищарите, да ме не знаят всичките златари и налбанти в Самоков,

Хор — В Самоков всички знаят го.

Дядо Гердан — ако най-малко трима пътници в тази нощ непрогледна при огъня пламтящ и буен не се отбият да починат. Кой е там?

Иваниш — Ей ги! Ей ги!

Мечкарите — Добър вечер, па се не бойте!

Въглищарите — Охо! Баба Меца добре дошла!

Мечкар — А ако някой се уплаши, Баба Меца ще го изцери. Тя знай да газии! Най-добър лек за страх! И за колко? За една торба брашно.

Хор — Брашно ли? Где у нас брашно? Виж, да се мелеше брашно от жълъди, ние щяхме да сме най-богати! Ех! Тъй е — дърва си имаме, но с брашно сме сиромаси.

Дядо Гердан — А вий накъде сте тръгнали в тази нощ непрогледна?

Мечкар — Знаете ли, утре в Средец ще има панаир. С този момък сакал дърводелец побратимихме се из пътя и той натам и той в Средец отива.

Хор — Е, казвайте, що има ново, вехто?

Мечкар — Да, лошо стана, братя! Личби има! Че май скоро хората ще станат зверове! Нали сте чули за Янините братя, за Георги Грозника и брата му Ангел.

Дядо Гердан — Този Ангел бил благословен в ръцете!

Мечкар — Но Георги ги отсича, а после и от къщи го прогони. Тогаз пък старата проклела Георги и той побягна във Влашката земя. Сега сестра им Яна жали заради тях.

Хор — Клетите братя! Не е ли личба туй за времената страхотни, което сякаш черен облак иде! Ех, тъй е!

(От гората излиза една циганка)

Циганката — Добър вечер, стари дървари.

Дядо Гердан и Хор — Добър вечер, загубена душо! От кои земи идваш, в кои отиваш? Вий, циганите, все ходите, ходите. Не сте като нас българите.

Циганката — Ходим, защото и бащите ни ходили.

Хор — Вярно! Бащите ви бяха също скитници.

Циганката — Вий защо дървари сте?

Хор — Не знаем — бог така е наредил.

Циганката — Защото и бащите ви са били дървари.

Дядо Гердан — На гладната мечка мечето гладно се ражда.

Циганката — В Босна бие чума, сипаница. Насред Босна три хора играят. Второ хоро все млади девойки. Трето хоро все млади ергени. Чума стоя, стоя па погледа, па катурна 500 ергени. Опустяха 500 копрали. А Босна все не познавала, че е било чума сипаница.

Дядо Гердан — Момчета! Туй ще да е чумата!

Хор — Виж, проклетата, тръгнала е да бие селата!

Дядо Гердан — Аз я познах още щом излезе от гората, че е чумата.

Иваниш — Помози боже! Дядо Гердане, да я ударя ли по главата с брадвата! Дръж се, Иваниш!

Хор — Ех, Иваниш, Иваниш . . . че ако я удариш, брадвата сама ще се повърне, та по твоята тиква! То не може тъй, ами чуйте! *(донасят стегало, връзват ръцете и краката на спящата циганка и тихо се разотичват. Влиза Георги)*

Георги — Ти ли си чумата?

Циганката — Не съм!

Георги — Ти си!

Циганката — Не, не съм! Ние сме цигани от Самоков, всяка година по жътва щом заиграят светулки, караме сърпове в Загоре. Като минавахме днес през гората старият циганин ме прати да отсека дърва за хурка, пък аз се залутах. Ах, пусни ме, пусни ме. Жив да си!

Георги — Да беше ти чумата, щях да взема дума от тебе да избиеш моите братя — и щях да те пусна в миг. Не си ли чувала за Яните девет братя! Те ще слезнат туй лято с Яна по жътва в Загоре. Настигни ги в път, убий ги!

Циганката — Желаш смърт на родните си братя?

Георги — Само Яна недей да убиваш!

Циганката — Яна!

Георги — Ала що ти приказвам, щом не си ти чумата! *(Тръгва си)*

Циганката — Хей, Георги, аз съм, аз съм чумата. Барем ти, Георги, не ме ли позна! Пусни ме, давам ти думата, Георги.

В Средец

Куция просяк — Дядо, дядо, по-бърз си от мен в краката, ала с очите виждам повече.

Слепия просяк — Хей, друже! Кажи ми има ли много народ в черквата!

Куция просяк — Повдигни ме да видя! Их, дядо, пълно е с народ, а пък свещите — честа гора.

Слепия просяк — А просяци има ли?

Куция просяк — Много са! Бог да ги убие.

Слепия просяк — Някога на големите празници сам самичък стърчах пред черквата, дори срам ме беше да прося.

Куция и слепия просяк — А днес народът обедня, времената се размътиха и никой не се срамува от просяшката тояга.

Хор /просяци/ — Подарете на бедния!

Хор /народ/ — Млъкнете! Що се чува! Проклетите турци идат ли насам?

(Чува се хор от черквата)

Слепия просяк — Подай, господи, подай, господи!

Слепия и кучия просяк — Да вървим, да се вреждаме.

Хор — Куцо и сляпо се водят — от една черква на друга. Просихте пред "Свети Георги", идете пред "Света София". Не, не може тъй, всеки да си знай черквата.

Слепия просяк — Ами вий като просите, барем знаете ли за какво и защо бог създаде просяци? Така бог познава сиромасите от жестоките. Знайте, че бог е създал просяци, за да измерва милосърдието.

Хор — Умен старец! Господи, помилуй нас. Вий пред коя врата ще чакате? Цар Ясен излиза през най-гясната. Всекиму просяк по сребърник дава. А милостивата царица през най-широките врати излиза! Никому нищо не дава, но всекиму се усмихва.

Ангел — Туй ли е черквата. Моето земно последно прибежище. Няма никога вече, майстор Ангеле, да вземеш длетото. Под таз стряха като под свята десница ще очаквам края на своя земен ден! На съм само ще спомням туй, що съм бил! Майстор Ангеле, Ангеле, черни промеждия идат отворед. Всички ангели литнаха в хор, един остана, и той ме зове, чернокрил мой ангел на смъртта, ела, води ме!

(Чува се хор от черквата)

Хор — Тихо, тихо! И по-често се кръстете, че тези песни и молитви за вашите глави се пеят. Да ви пази бог от турците.

Гражданин — Я чуйте какво ще ви разкажа — за Хитър Петър басня стара. Веднъж го погнали разбойници и той завикал на магарето си: "Беж, Сивчо, че ако ни хванат... ", "Ех, рекло магарето, добри ми господарю, ти или те — мен все ще ме товарят. Та има ли защо да бягам? Мен все ще ме товарят." Така и турците са страшни зарад господарите, но не и за магаретата.

Хор — Ето, иде Марко пияницата. Таман утро се е засребрило и той иде откъм Сребрилпоток. Клатушка се, клатушка нашият Марко пияница като кандилница. Дарува ни, Марко пияница. Сва нощ пие това църно вино. Ха-ха-ха! Няма кога на черква да дойде. Хей, дарувай на Марко пияница за своя душа и за родителите си! Хей, Марко пияницата! У-у. . . Бягайте! Всичко пропилял — простено да му е.

Ангел — Майчице, пресвета Софийо, да имам ръце да ти послужа . . .
(от черквата)

Хор — Опрости! . . . грехове наши, опрости!

Хей тихо! Цар Ясен излиза. Где е? В ръцете сребърна чаша. Ето почва да раздава на всеки просяк сребърник. Милостивата царица всекиму се усмихва.

Ангел — Хранила майка, имала дор девет сина рождени. С хурка

прела, та ги обличала, с игла шила, та ги изхранила. Щом пораснали коне им купила. Тръгнали деветте родни братя из Самоковските планини желязна руда да дирят, бащин си занаят да учат. Вредом ги водил старият брат, Георги Грозника. Най-малкият брат Ангел резбарят при майка си останал утеха сетна, Яна да радва, чутовни образи да дълбае. Правил е Ангел грифони и чудотворни икони за черкви и за манастири. Дор се мълвата разнесла, от Самоков до Средец. Редом го всички хвалеха: "Честити ти ръце, Ангеле!" Брат му Грозника завидя, двете му ръце отсече и го от къщи прогони, надалеч да се скита и проси, по градищата скитник бездомен.

Хор — Смърт за Грозника!

Цар Ясен — Кажй ми каква награда искаш за хубавата жална песен?

Хор — Ужасна смърт!

Цар Ясен — Дали сребърната ми чаша или главата на Грозника?

Ангел — Искам до гроб да пея в тази черква. На всички светли утрини и на всички скръбни вечерни с белите ангели заедно . . .

Хор — Що става с него? Мир в душите на всички. (*Умира*) Той припадна. Той е мъртъв! Чумав!

(*Всички се разбъгват, остават Циганката, Куция и Слепия просяк*)
Циганката — Самси, господ го повика.

Куция просяк — Ти, съседе, видя ли го? Щом заплака царицата и Софийските мазни търговци наизвадиха шарени кърпи и затриха си очите да пускат сълзи, да се харесат на царицата.

Циганката — А клетата му майка в планините ще пита за него. Все ще чака той да се завърне.

Поле в Загоре

Хор — Не спирайте се, божи хора, хе гората веч се чернее. И тоз баир като прехвърлим, преди да мръкне, под нейното крило ще си постелем. Там, при зверовете ще се скрием! Почакайте, не се лъчете! Спрете, спрете! Ако се пръснем всички ще измрем! Не чуха ни! Отиват! Е, вървете!

Старец — Стори ми се сред тази нива видях два сърпа хвърлени да се лъцят. Кой знай дали жътварите са живи . . . или чумосани лежат.

Момиче — А снощи, други казват, че видели сред нивите на дива круша уж детска люлчица висяла. И вятърът я тихо люлкал, и е сякаш чувало се — плаче дете, оставено от майка си.

Хор — Един скитник иде насам.

Скитник (*към глпата*) — Добре дошли, добри мои жътвари! Аз съм един стопанин беден — стопанин на туй поле. Жена ми и децата ми избягаха, ратаят ми умря от чума . . .

Момиче — Ах, черните неволи теб сломиха, спри да починеш при нас и ти!

Хор — Родино моя, смърт и разруха властвуват вредом. Ден подир ден все нови мъки. Родино, ти вървиш в тъмен път и тоя път е на съдбата.

Скитник — В туй време ей ръжта узря. Я гледай — клас като врабче, но как ще я ожъна без ръце? Ето господ чу молбата ми и своите ангели изпрати, за да ожънат моето поле.

Хор — Навсякъде се скитат луди. Бежанци идат насам! Ето ги, вече са близо! Хей, хора! От кои села сте?

Хор — Сега сме всички от село Бежаново. От Бежаново идем, в Бежаново отиваме. Проклети жени, спрете шегите си глупави, по-добре да обмислим заедно в кои села да бягаме.

Хор — Защо не бягате в гората, ами сте тръгнали на юг?

Хор — Там всичко е пожар и кръв. Селата се обезлюдиха и мъртвците непогребани лежат, чумосани или избити. Нощен вятър тласка пътните врати и духа в студените огнища смърт! По ханищата носят се мъкви, че турците са вече близко. Народът се уплаши. Всеки бяга! Никой не смее сам в къщи да замръкне. Горко ни! О, черно време! Черна жътва! Народът се уплаши — звяр подгонен! Всеки бяга, където му очите видят! Разгром, позор и смърт ни чакат! Горко ни! О вий, които данъци прибирате — боляри, вождове, князе, где сте вий сега? Ех! Робски дни идат!

Старец — Що викаш? Нищо не разбирам! Я слушай аз какво ще ти разправя. А пък жена ми, братко, от плъховете се уплаши. И взе че снощи полудя. Аз в колата вързана я натоварих. Виж как се мята, стене и кълне . . . и как очите ѝ блуждаят! Все мисли, към нея някой плъх пълзи и жива ще я изяде! Хе, хе, хе! Но що ти стана. Ти побледня? На устните ти черна пяна! И ти се гърчиш и трепериш целия, и пръстите ти се разтварят, хе! Ти ме плашиш, дявол да те вземе! Ти искаш да помисля, че си чумав.

Хор — Чумав, чумав, бягайте!

(Разпръсват се. Идват Яна и братята)

Братята — Разлюляла се е, майно ле, Рилската земя, Рилската земя, майно ле, Рилската планина. Нито са били, майно ле, дъжд и ветрове, най си са били, майно ле, братя рудари.

Яна — Веч трети ден и трета нощ как бягаме през пустото Загоре да се приберем в къщи. Ала дали не бие чума и по нас!

Братята — Не знаем. Не вярваме. Не дай си, боже!

Яна — Братко Ясене, чуй ме! Видиш ли тоз баир, що синее, чернее, под него има оброчище.

Братята — Знаем, Яно!

Яна — И под оброчището кладенче. Жив да си, Ясене, иди налей в

кратунката вода. Иди! (*Ясен се забавя*) Но що стана с Ясена?
Братята — Е, хей! Ясене! Ясене!

Яна — Ще отида да видя за Ясена!

Братята — Не! Ти остани, Яно! Ний ще отидем! Ясене, Ясене!

Яна (*сама*) — Мръкна се веч, шурците пеят жътварска песен. Четиредесет дни и нощи изминаха от страшната нощ. Бурята сви и замръкна над нашата къща. На утрото Ангел заскита по градищата — просяк без ръце, а Георги забегна във Влашко, прокуден от своите братя. Бедната майка, тя чака на пътния праг. Ще пита напразно за Ангела уморените. Напусто. Мръкна се веч, шурците пеят жътварска песен.

Циганката — Какви едри момци, Яно! Какви левенти!

Яна — Коя си ти? Где отиваш? Ай гиди, черна моме? Ти кого оплакваш?

Циганката — Как да не плача, Яно, как да не жаля? Твоите седем братя всички мъртви лежат. Те дойдоха вода да наляят, а водата беше пресъхнала. Аз им дадох от моята стомна, всички пиха ред по ред от нея, всички мъртви от нея паднаха.

Яна — Твоята вода не е като друга!

Циганката — Мойта вода, тя е чумна . . .

Яна — И носи смърт . . .

Циганката — Жестока смърт . . .

Яна — Ай гиди, черна чумо! Какво зло съм ти сторила, та погуби седемтях ми братя? Пази се! (*обтяга лък срещу циганката*) Ти, черна чумо! Ах, какво зло съм ти сторила?

Циганката — Яно, Яно! Твоите седем братя, тях друг ги погуби. Девет години пази тази стрела. Ще се завърне брат ти Георги, ти го попитай, като тръгна за Влашката земя и замръкна в гората коя жена срещна? Той какво ѝ каза и тя какво отвърна?

Яна — Ей, ти гиди черна чумо, стига, стига!

Циганката — Слушай, Яно, слушай!

Яна — Стига, стига! Имай милост за майка ми!

Циганката — За брат ти Георги Грозника пази тая тънка стрела! Сбогом, Яно! Ти отмъсти си!

Яна — Как ще се завърна . . . Мале, мила мале, как ще ме посрещнеш и ще ме попиташ: "Кам ти, Яно, братя, кам ти, Яно, братя?" А аз ще ти река, ала аз, мале, ще те излъжа! Ще ти река: "Мале, мила мале, братя останаха, чужди земи обикнаха, моми си харесаха и се ожениха в чужда земя. Ти не жали, те ще се върнат. О, те ще се върнат при теб. А ти ще ми кажеш, мале, мила мале: "Лъжи, Яно, майка се не лъже!"

- Майката — Пътници, пътници, я спрете! От далече ли идете? Ако идете отдалече, не срещнахте ли син ми Ангел, резбарят? Брат му Георги му ръцете посече и го от къщи прогони да скита по градищата и проси . . . Девет години минаха от къщи как е излязъл . . . Девет години . . . И още го няма, и още го чакам . . .
- Яна — Говорят, че тая нощ врагът ще премине Искъра. Черен вятър стене и в тъмните долове нощта приижда буйно. Нощ страхотна пада над нашата родина. Стига, стига жали, майко. Те не ще се върнат!
- Майката — Яно, не знаеш сърцето на майката! Чакам, чакам Ангел от девет години да се върне при мен!
- Яна — Девет години и аз очаквам Георги — грозния брат да се завърне. Не ще дочакам! Тази нощ врагът ще премине Искъра и в съспините на града и моята вражда ще стихне!
- Майката — Хей вие, пътници, накъде в тази тъжна вечер? От кои земи съдбата ви гони, в кои земи отивате? Спряха ли? Ангел не е с тях, не е! Пак тръгнах в своя път непознат и далечен. Те се спират отново, идат насам! Кои сте вие? Виждала ли съм ви някога? Говорете? Срещнахте ли нейде Ангела?
- Грозника — Добър ти вечер, бабичко! Ида от Влашко, настигна ме мрак из пътя. Под твоята стряха пусни ме да пренощувам!
- Майката — Пренощувайте и днес, и утре! Синовете ми се изпогубиха в далечни земи, измряха ми ваклите стада, кошарите ми с пелин обрасли. Като идете от далеч, не срещнахте ли син ми Ангел — резбарят?
- Грозника — Да би стоял пред теб твой син . . .
- Майката — Ангел?
- Георги — . . . би ли го познала?
- Майката — Не, не! Бих го познала да не бях спяла! Не! Бих го познала Ангела, макар и спяла.
- Георги — Много си стара, бабичко!
- Майката — Не мога да умра, сине, орлите ще преживея, дорде дочакам Ангела.
- Георги — Излезе вятър навън и засвистя над стряхата и кладенеца заскърца както в ония години.
- Майката — У! Какви са тия гласове? Сякаш някой вика. Минали, минали гласове.
- Георги — Яно, Яно! Девет години ходих, скитах се по чужди земи.
- Яна — Добре ми дошел, Георги!
- Георги — Там във Влашко голям имот напечелих.
- Яна — Опустило ти Влашко!
- Георги — Ала по пътя за в къщи научих, че турците идат насам, близо са.

Яна — Девет години теб чакам, Георги!
 Георги — Стегни се, Яно, да вървим, да бягаме. От Влашко за тебе
 дойдох да те взема.
 Яна — Сполай ти, Георги, че тъй се грижиш за мене.
 Георги — Хей, вий там! Впрягайте!
 Яна — Далеч е Влашката — нашата ми е по-мила.
 Георги — Заради мъртвите ти братя ли?
 Яна — Нещо ще те попитам да ми обадиш. Ти си мой роден брат, ще
 ти вярвам! Като тръгна за Влашката земя . . .
 Георги — Яно, ти ровиш в пустото минало.
 Яна — . . . и замръкна в гората . . .
 Георги — Що думаш, Яно! Ти отгде знаеш?
 Яна — Зная, но ти кажи ми сам! Коя жена срещна? Ти какво й рече
 и тя какво отвърна?
 Георги — Не помня нищо, Яно, забравих.
 Яна — Кажи! Една циганка ми каза, че си пратил чумата да измори
 наште братя, но кажи от теб да чуя — ти ми си брат, аз теб ще
 вярвам! Но ако си ти, ще те убия! Знам, ти си! И да мълчиш,
 знам! Гроза ме лъха от тебе.
 Хор — На крак срещу врага! На крак!
 Георги — Идат! Да бягаме!
 Яна — Умри!
 Георги — Виж, къщата почерняла и се снишила, и високото дърво
 сред двора изсъхнало. Яно! Ти и соколите чуваш за помен.
 Стана девет години не са чули призивен зов. Кри, кри, кри . . .
 Хор — Мрак и смърт идат насам.
 Хор — Плачи, о, родино!
 Георги — Стори ми се, че ми проговори с протяжен писък на брата
 ми Ангел сокола. Сякаш някой ме повика далеч.
 Яна — Смъртта ти носи покой!
 Хор — На крак! Срещу вражите! Самоков гори!
 Яна — Гледай, гледай там.
 Георги — Гори и в мене мъката на миналите дни. А, спомням си,
 спомням си — срещнах чумата в Самоковската гора. Аз й ка-
 зах да измори моите братя.
 Хор — Мъртви лежат войниците — страшни за врага. Робски дни
 идат над нашата родина. Самоков гори!
 Георги — Самоков . . . нека гори и пуст да остане! Яно!
 Яна — Георги!
 Георги — За теб печелих. Цялата влашка земя пропищя от мене,
 а ти . . . какво . . . направи . . .

СЪТРУДНИЦИ В ПОСТАНОВКАТА

Заместник-директор по техническата част инж. Д. Пашкунов
Завеждащ постановъчната част Хр. Минев
Театърмайстори: Д. Дончев, Д. Джамбазов
Завеждащ художествено осветление Ц. Сокеров
Завеждащ светлинни ефекти А. Харалампиев
Завеждащ шивашки ателиета Й. Петрова, Т. Трифонова
Завеждащ перукерско ателие Здр. Златева
Завеждащ дърводелско ателие Г. Иванов
Реквизитор Ц. Диков
Гардеробieri: Б. Харалампиева, Д. Неделчева
Завеждащ тапицерско ателие А. Вартанян
Завеждащ железарско ателие П. Георгиев
Завеждащ текстилно-бояджийско ателие Г. Колев
Ръководител на художествено ателие Кр. Шипкалиев

Главен художествен ръководител и директор ПЛАМЕН КАРТАЛОВ
Главен диригент ГЕОРГИ ДИМИТРОВ
Главен художник ИВАН САВОВ

Съставили програмата: Йоана Бакалова, Пламен Карталов.

Център за пропаганда, информация и печат
при Комитета за култура
София 1504, ул. "Марин Дринов" 2
Дадено за печат на 1 октомври 1984 г.
Излязло от печат на 11 октомври 1984 г.
Формат 16/70/100. Печатни коли 6,5
Тираж 3000 .

ДП „ДЕЧО СТЕФАНОВ“ — кюн II

